

M. M. Kobylyna: Divinités orientales sur le littoral nord de la mer Noire. Avec un appendice de O. J. Névéro, EPRO 52, stran 70, 52 příloh na křídě, 1 mapa; Leiden, E. J. Brill, 1976.

Autorka podává ve své práci katalog všech monumentů, které se týkají maloasijských a egyptských božstev, ze severního pobřeží Pontu. Každému soupisu předchází přehled těchto představ, v němž se autorka pokusila nastínit historický vývoj jednotlivých představ i jejich uměleckých typů. Současně zde rozebírá dochované památky a upozorňuje na místní specifiku. Maloasijský typ Kybély (bohyně na trůně se lvem na kolenou) se tu objevuje od VI. stol. př. n. l., typ, v němž lev leží před trůnem, je znám z římské repliky zobrazení z V. stol. př. n. l. Tyto typy se objevují až do římské doby, kdy se začíná objevovat i typ, v němž bohyně trůní mezi Hermem a Korou. Pochodně obou průvodeů nasvědčují podle autorky tomu, že zde má bohyně chthonický charakter, což ovšem není zcela přesvědčivé, vzhledem k tomu, že se pochodeň vyskytuje i v kultu Mithry a Attida. Pozoruhodný je místní výrobek z pálené hlíny, nalezený v Olbii, na němž se objevuje spojení představy bohyně na lvu (Afrodíté, Atargatis) a bohyně se lvem (Kybéle). Nálezy z jiných lokalit (Chersonésos, Formia) poskytly další typ bohyně, v němž se lev objevuje v pohybu (II. – III. stol. n. l.). Podobným způsobem sleduje autorka i typy Attida, Mena, Mithry, Sabazia, Jova z Dolichy. Upozorňuje, že božstav známá jen v keramických drobných vyobrazeních prorazují jejich uctívání v soukromých kultech, naopak která známe z velkých monumentů, byla předmětem veřejného kultu. Toto schematické rozdělení může být ovšem přílišnými nálezy zkorigováno.

Mezi egyptskými božstvy se objevuje Sarapis, Ísis (nález z Gorgippie přináší bronzovou netradiční bustu ženy s Ísidiným věncem), Harpokratés (váza v podobě Harpokrata s husou pochází z Chersonésu) a Bés. Obě poslední božstva se objevují zvláště na pečeti, prstenech a amuletech, jejichž pěkný a citlivý rozbor podává Névéro v dodatku.

Významný svazek EPRO obohatil naše znalosti nejen s materiálem téměř nedostupným v lokálních muzeích, ale i konkrétním jeho výkladem. Při přepisování z azbuky se objevilo několik zanedbatelných nepřesností v Abreviáci (v TOAM čti Terrakoty, v TOLSOI čti Tolstoj, na str. 42³⁴ čti Blawatskaia).

Radislav Hošek

Franz Brunhölzl: Geschichte der lateinischen Literatur des Mittelalters. Erster Band: Von Cassiodor bis zum Ausklang der karolingischen Erneuerung. Wilhelm Fink Verlag München, 1975, stran 594.

V roce 1975 se konečně dostal zájemcům do rukou dlouho ohlašovaný první svazek proponovaných komplexních dějin středověké latinské literatury, v němž autor podává období od 6. asi do poloviny 9. století. Ježto se jedná o první svazek většího celku, obsahuje recenzovaná práce kromě vlastních literárněhistorických výkladů úvodní kapitoly, jež mají předznamenat celé dílo. Ačkoli autor upozorňuje (Vorwort) na nemožnost definitivních závěrů a formulací a na to, že mnohé v průběhu práce měnil a bude měnit, vypovídají úvodní kapitoly (Der Gegenstand und wie er aufgefasst wird, str. 1–7. — Voraussetzungen und Grundlagen der lateinischen Literatur des Mittelalters, str. 8–20. — Die Gliederung, str. 20–22) o autorově základním přístupu ve srovnání s jinými badateli o středolatinšské literatuře. Jim tedy budeme věnovat pozornost především.

Tak v kapitole o předmětu disciplíny je nesporně nejzajímavější výklad o časovém vymezení latinské literatury středověku a o vymezení látky. Brunhölzl udává trvání této literatury přibližně polovinou 6. až koncem 15. století; k tomuto určení dospěl podle originálního, ale, obávám se, příliš pružného měřítka: „...man wird... den Beginn unserer Epoche mit einiger Berechtigung dort ansetzen dürfen, wo für ihre Zeit repräsentative oder charakteristische Autoren auf irgendeine Weise zu erkennen geben, daß sie die Antike und patristische Zeit als eine vergangene Epoche ansehen... Das Ende der Epoche... wird analog... dort zum sehen sein, wo die Schriftsteller sich von der mittelalterlichen Bildungswelt... bewußt distanzieren und sich als Träger einer neuen Geisteshaltung fühlen“ (str. 3). Co se týče látky, která spadá pod pojem

„středověká latinská literatura“, je třeba si uvědomit jednak, že ve středověku (ostatně stejně jako už ve starověku) je mnohdy literárním projevem tzv. literatura nauková, a na druhé straně, že mnoho písemných památek této doby (glosáře, analý, některé učené spisy) není literaturou, neboť tyto projevy nesplňují požadavky na literaturu kladené — toto pojetí, upozorňuje autor, se ostatně opírá o názory středověkých teoretiků. V kapitole „Voraussetzungen und Grundlagen“ mluví Brunhölzl o jazyce středověké latinské literatury a o jeho vývoji, o klericích jako jejich nositelích, o středověkém literárním publiku (velmi záslužný poukaz, neboť tato stránka literatury bývá ke škodě věci a zároveň i pochopitelně — pro nedostatek pramenů — zanedbávána).

Další kapitola podává periodizaci latinské literatury středověku. Brunhölzl se rozhoduje pro dělení na pět časových úseků — období přechodu od starověku ke středověku (6.—8. stol.), karolinská doba (konec 8.—konec 9. století), doba pokarolinská až do konce 11. století, vrcholný rozkvět středověké latinské literatury (12. století), pozdní středověká latinská literatura (13.—14. století). Každý moderní badatel, který se zabývá dějinami tohoto písemnictví, podává sice vlastní periodizaci, lze ale pozorovat, že se názory ustalují přibližně na tom pojetí, které je vlastní i Brunhölzlovi.

Recenzovaný svazek (1. Band) probírá literaturu dvou prvních období (Buch I—II), sahá tedy do konce doby karolinské. Brunhölzl o svém předmětu nepojednává podle literárních druhů, i když by sám takovéto řazení považoval za cenné a podnětné, nýbrž vychází z chronologických úseků, které pak uvnitř člení podle jiných principů, zvolených v souladu s poměry literárního života v té které epoše. Tak první úsek — *Erstes Jahrhundert*, *Die Literatur des Übergangszeit von der Mitte des sechsten bis in späte achte Jahrhundert* — je uvnitř rozdělen na pět kapitol podle území (vedle Itálie, Hispánie, Galie, Irska a Británie mluví autor také o počátcích literatury u německých kmenů). Druhý úsek — *Zweites Buch, Die Grundlegung Europas unter Karl dem Großen* — má dvě kapitoly, vlastní dobu Karlova a období po jeho smrti. Závěr této druhé knihy (str. 494—506) mluví o latinské kultuře pozdějšího karolinského období ve Španělsku pod maurskou nadvládou.

Výklad doprovází (str. 507—574) bibliografie, rozdělená na všeobecnou a speciální část; speciální část podává bibliografii k autorům a dílům, jak jsou za sebou v jednotlivých kapitolách. Posléze na str. 577—594 následuje jmenný rejstřík. Bibliografický dodatek podává edice probíraných děl i příslušnou literaturu: svědčí o velké práci, již autor publikace podnikl a často je nám spolehlivým informátorem o nových a mnohdy těžko dostupných titulech.

Brunhölzlova kniha je přehledem středověké latinské literatury — zatím do doby karolinské — v jejím celku, takže jí lze užívat jako pomůcky pro povšechnou orientaci i k úvodu do detailního studia, a to jako pomůcky spolehlivé. Autor však pitom často upozorňuje na problémy, spjaté s látkou, a občas se k nim snaží zaujímat stanoviska. Samostatný přístup, možný pouze u badatele, který své téma důkladně prostudoval, vidíme i v autorově hodnocení postav této literatury.

Franzi Brunhölzlovi, který se úvodem představuje jako žák Paula Lehmanns (jemu je tento 1. svazek připsán), jsme tedy vděční za to, že na sebe vzal práci nesmírně záslužnou, jež s sebou bohužel často nese úskalí nevděku, jak víme z osudů díla jeho předchůdce Maxe Manitia. Je to první úspěšný pokus nahradit právě Manitiovu „Geschichte“ a znovu moderně a s přihlédnutím k novým znalostem a stavu bádání překlenout jedinou publikaci předmět, jež dosud shledáváme po různých větších i menších, monografických i encyklopedických knihách. Další svazky (Band II: *Vom späteren neunten Jahrhundert bis zur Mitte des elften*; Band III: *Die Blütezeit der lateinischen Literatur der Mittelalters; das zwölfte Jahrhundert*; Band IV: *Das späte Mittelalter*), jež mají postupně od r. 1977 vycházet v nejbližších letech, budeme očekávat se skutečnou netrpělivostí.

Jana Nechutová

Latinitatis mediae aevi Lexicon Bohemorum — Slovník středověké latiny v českých zemích (1 : a — affugo); Academia Praha 1977, LX — 1 — 100 s.

V roce 1977 se odborná veřejnost pracovníků ve filologii latinského středověku a v ostatních mediévistických disciplínách konečně dočkala vydání prvního sešitu dlouho očekávaného slovníku české středověké latiny (*Lexicon Bohemorum* = LB).